

Date: 3rd January-2026

ЎЗБЕКИСТОН ДУНЁВИЙ ДАВЛАТ: МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК ВА АМАЛИЁТ

Чубоева Озодахон Кувонбековна

НамДУ, в.б. доценти

Тўраева Дилоромхон

НамДУ юридик факултети талабаси

Аннотация: Ўзбекистонда сўнгги ўттиз йил давомида сақланиб келаётган тинчлик ва осойишталик, миллатлараро ва динлараро тотувлик, фуқаролик ҳамжиҳатлиги – бу давлат томонидан олиб борилаётган изчил, ўйланган ва прагматик ижтимоий сиёсатнинг амалий самарасидир. Мамлакатда Конституциявий тамойиллар, инсон ҳуқуқлари, дунёвийлик ва виждон эркинлиги асосида шаклланган секуляр сиёсат миллий барқарорлик ҳамда глобал ўзгаришлар шароитида ижтимоий ҳамжиҳатликни таъминлашда муҳим ўрин тутди.

Калит сўзлар: Конституция, ижтимоий барқарорлик, жамият, секуляризм, дин, дунёвийлик, қадрият, глобаллашув, ижтимоий сиёсат, миллатлараро тотувлик, виждон эркинлиги.

Кириш. Сўнгги аср бошларига келиб маданият даражаси ва муаммоли жараёнларининг жадал суръатлар билан кечаётгани жаҳон ҳамжамияти олдида қатор янги ва мураккаб муаммоларни кун тартибига қўймоқда. Сиёсий жараёнлар, ижтимоий ҳаёт ва маданий майдонда глобал муаммолар таъсирининг ортиб бориши, қадриятлар билан боғлиқ муносабатларнинг заифлашиши ёки аксинча, айрм ҳудудларда миллий, диний муносабатларнинг кескин кучайиши хронологик ва географик жиҳатдан турлича оқибатларга олиб келмоқда. Қатор минтақаларда секуляризация жараёни ва диний радикализмнинг бир пайтнинг ўзида рўй бериши ижтимоий беқарорлик, қуроли тўқнашувлар, миграция оқимлари, қочоқлар сонининг кўпайиши каби глобал муаммоларни кучайтирмоқда. Бу эса мафкуравий кураш масаласини қайтадан жаҳон миқёсида долзарб илмий ва амалий мавзулар қаторига олиб чиқди.

Таҳлил ва натижалар. Замонавий давлатлар учун фуқаролик жамиятини ривожлантириш, инсон қадр ва манфаатларини таъминлаш, ижтимоий адолат ва тинч-тотувликни мустаҳкамлаш устувор вазифага айланди. Давлатнинг дунёвийлик тамойиллари қонунийлик эътирофига айланди.

Лекин дунё мамлакатларининг мафкуравий курашлари ҳар қандай давлат ички тартибига таъсир этишини воқелик кўрсатиб турибди.

Бу жараён, аввало, сиёсий институтлар, жамоат ташкилотлари, таълим ва маънавият муассасалари, маҳалла ва оила институти каби ижтимоий тузилмаларнинг ҳамкорлигида амалга оширилади. Шу билан бирга, ҳар бир давлат дин ва давлат муносабатларига ёндошиш стратегиясини халқаро стандартлар, миллий қадриятлар ва тарихий тажрибалар уйғунлигида белгилаши зарур бўлиб бормоқда.

Date: 3rd January-2026

Асосий жихат мамлакатларда инсон қадрини белгиловчи қадриятларни сақлаш ва ёшларни миллий қадриятлар руҳида тарбиялашдир.

Ўзбекистон Республикаси янги тахрирдаги Конституцияси 1-моддасида “Ўзбекистон-бошқарувнинг республика шаклига эга бўлган суверен, демократик, ҳуқуқий, ижтимоий ва дунёвий давлат” деб асосланган.(2. Б-3)

Мамлакатимиз секуляр (дунёвий) давлат деб белгиланиши билан бирга аҳолиимизнинг ислом эътиқодига эга бўлиши қадриятимиз сифатида эъзозланади.

Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини шакллантириш ва уни диний қадриятлар билан уйғун ҳолда ривожлантириш бугунги куннинг энг муҳим стратегик вазифаларидан бири ҳисобланади. Фуқаролик жамиятининг исломий қадриятлар билан узвий боғлиқ ҳолда юксалиши, аввало, халқнинг ижтимоий, маънавий ва иқтисодий эҳтиёжларини қондириш, миллий маданиятнинг софлигини сақлаш ҳамда маънавий мероснинг узлуксизлигини таъминлаш нуқтаи назаридан назарий ҳамда амалий аҳамият касб этади.

Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясида “азалий миллий қадриятлар, аجدодларимиздан мерос бўлиб келаётган одоб-ахлоқ” [3. – Б. 266] тамойилларини асраш ва ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зеро, анъанавий ва замонавий қадриятлар уйғунлигини таъминлаш – жамиятда динийлик ва дунёвийлик мувозанатини сақлаш, уларнинг ижтимоий мезонларини белгилаш ҳамда фуқаролик онгини шакллантиришнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади.

Шу боис, исломий маърифат, маънавий мерос ва фуқаролик институтлари ўртасидаги узвий боғлиқликни чуқур ўрганиш, уларнинг ижтимоий-ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш ва амалий ҳаётга татбиқ этиш замонавий жамият тараққиёти учун долзарб илмий вазифа бўлиб қолмоқда.

Мазкур шароитда Ўзбекистон учун ҳам секуляр (дунёвий) давлат сиёсатининг мазмун-моҳиятини чуқур ўрганиш, унинг ҳуқуқий, маънавий ва ижтимоий асосларини мустаҳкамлаш ҳамда замонавий глобал ўзгаришлар контекстида қайта баҳолаш муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистонда секуляр сиёсат, жаҳоннинг кўпчилик давлатларида бўлгани каби, дин ва виждон эркинлигига оид қонунчилик талаблари асосида амалга оширилади. Бу сиёсат умуминсоний ҳуқуқий тамойилларга таянади ва инсон эркинликларини кафолатлашга қаратилган.

Мазкур тамойиллар XX асрнинг ўрталарида қабул қилинган қатор нуфузли халқаро ҳуқуқий ҳужжатларда ўз аксини топган. Жумладан:

1948 йил 8 декабрда қабул қилинган “Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларацияси”;

1966 йилдаги “Фуқаровий ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги Халқаро пакт”;

1966 йилдаги “Ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги Халқаро пакт”;

1991 йилда мустақилликка эришган Ўзбекистон халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида мазкур меъёрларни тан олди ва миллий қонунчилигига имплементация қилди.

Date: 3rd January-2026

Ўзбекистонда амалга оширилаётган фуқаровий сиёсатнинг асосий мақсади – инсон ҳуқуқ ва эркинликларини демократик тамойиллар асосида таъминлаш ва кафолатлашдан иборат. Бу жараёнда миллий кадриятларимизни сиёсатнинг муҳим ва ажралмас таркибий қисми сифатида намоён қилишимиз мақсадга мавофиқ бўлади. Чунки кадриятларнинг жамият ҳаётида тутган ўрни сиёсий жиҳатдан доимо мураккаб ва зиддиятли жараён саналади.

Ўзбекистоннинг изчил ва барқарор ривожланиши, Президент Ш.Мирзиёев таъбири билан айтганда, “миллий тикланишдан – миллий тараққиёт сари” ҳаракатланаётган бу босқичда, кадриятларимизни белгиловчи муносабатларни замонавий сиёсий ёндашув асосида қайта кўриб мақсадга мувофиқ. Айриқса, вадриятларимизни исломий жиҳатларини эътиборга олишимиз мақсадга мувофиқ. Айрим ахлоқий кадриятларимизни ўргатувчи фанларни мактаб ва таълимнинг кейинги босқичларида ўрганиш борасидаги таклифларни қайта кўриб чиқиш даври келгандир.

Зеро, “дунёвийлик” ва “динийлик” тушунчаларининг ижтимоий-фалсафий мазмунини тадқиқ этиш бугунги куннинг энг долзарб ижтимоий-гуманитар муаммоларидан бири ҳисобланади[4. – Б. 649-650]. Таъкидлаш жоизки, дунёвийлик ва динийлик тушунчалари қадимдан кўплаб файласуфлар, мутафаккирлар ва уламолар томонидан ўзаро қарама-қарши, бир-бирини инкор этувчи икки тамойил сифатида талқин қилиб келинган.

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, жаҳон динлари – хусусан, христианлик, ислом ва буддавийлик – дунёнинг кенг ҳудудларида тарқалган эътиқод тизимларидир. Улар орасида айниқса ислом дини алоҳида ўрин тутди. Зеро, бугунги кунда 1,2 миллиарддан ортиқ мусулмон дунёнинг 120 дан зиёд мамлакатларида истиқомат қилади. Осиё ва Африканинг камида 50 та давлатида эса ислом дини давлатнинг мафкуравий асоси сифатида эътироф этилган[5. – Б. 228.].

Мана шу ҳолатдан келиб чиқиб, секуляризм (дунёвийлик) масаласи на фақат Ўзбекистонда, балки бутун дунё миқёсида муҳим сиёсий-ижтимоий аҳамият касб этмоқда. Аслида дунёвийлик тамойиллари ҳар бир диннинг муайян даражадаги моҳиятида мавжуд. Хусусан, Қуръони Каримдаги “Динга зўрлаб киритиш йўқдир” (Бақара сураси, 256-оят)[1. –Б.75.] деган илоҳий хитоб дунёвийликнинг асосий мезонларидан бири сифатида қаралади. Ушбу илоҳий қоида инсоннинг виждон эркинлиги, эътиқодни эркин танлаш ҳуқуқи ва диннинг мажбурий эмас, балки онгли равишда қабул қилиниши лозимлигини англатади.

Ўзбекистон – ислом дунёси цивилизацион маконининг муҳим таркибий қисми ва ислом маданияти марказларидан бири сифатида (ISESCO, 2007 й.) – ўзининг келгуси ривожланишида секуляр сиёсатни изчил ва мувозанатли равишда давом эттириши лозим. Бунинг учун куйидаги икки йўналишнинг уйғунлашуви асосий шарт сифатида намоён бўлади:

Биринчи томондан, Ўзбекистон ислом дунёси билан дўстона муносабатлар, маданий-диний мулоқот ва ҳамкорликни сақлаши;

Date: 3rd January-2026

Иккинчи томондан, миллий тараққиёт йўли сифатида танлаб олинган дунёвий-демократик давлат қуриш моделини қатъий ва изчил равишда давом эттириши зарур.

Хулоса

Ўзбекистоннинг тараққий этган давлатлар қаторига қўшилиши ва барқарор ривожланишга эришиши, аввало, дунёвийлик сиёсатини замон талабларига мос равишда такомиллаштириш ҳамда уни давлат ва жамият бошқаруви амалиётида самарали татбиқ этишга боғлиқ. Бу жараёнда миллий кадриятларимизни таркибий қисми сифатида маърифатли ислом анъаналари ва замонавий дунёвий билимлар уйғунлиги ижтимоий барқарорлик, маънавий юксалиш ва миллий хавфсизликнинг муҳим кафолатларидан бири ҳисобланади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Қуръони Карим. Таржима ва изохлар муаллифи Алоуддин Мансур. Тошкент: Чўлпон, 1992. –Б.75.
2. Ўзбекистон Республикаси янги тахрирдаги Конституцияси. Тошкент: О'zbekiston, 2025. – Б.3
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Тўлдирилган иккинчи нашри. – Тошкент: О'zbekiston, 2022. – Б. 266.
4. Саифназаров И. Ўзбекистонда дунёвийлик ҳамда динийлик мувозанатини таъминлашнинг асосий шарт ва омиллари. “Yangi O'zbekiston: barqaror rivojlanishning ijtimoiy-falsafiy, iqtisodiy-siyosiy va huquqiy masalalari”. VOLUME 2 | SPECIAL ISSUE 23. 2022. – Б. 649-650.
5. Одилқориев Х.Т., Раззоқов Д.Х. Сиёсатшунослик Тошкент: Ўқитувчи. 2008. – Б. 228.

